न सुक्ता पुस्तकं स्थाप्यं न सुक्तमाहरेत्तु तत् ॥
भूकम्पे ग्रहणे चैव अक्षरं वाथ पुस्तकम्।
भूगौ तिष्ठति देवेशि ! जन्मजन्मसु मूर्खता।
तदा भवति देवेशि ! तस्मात्तत् परिवर्जयेत् ॥"
इति योगिनीतन्त्रे तृतीयभागे ७ पटलः ॥

भूमिकदम्बः, पुं, (भूमिजातः कदम्बः। शाकपार्थिवादिवत् समासः।) कदम्बविशेषः। तत्पर्य्यायः। भूनीपः २ भूमिजः ३ भृङ्गवल्लभः ४ लघुपुष्पः ५ वृत्तपुष्पः ६ विषक्तः ७ ब्रह्मदारकः ८। अस्य गुणाः यथा, राजनिर्घण्टे।
"त्रिकदम्बाः कटूष्णाश्च तृष्णादोषहरा हिमाः।
कषायतिक्ताः पित्तघ्ना वीर्य्यवृद्धिकराः पराः ॥"

भूमिका, स्त्री, (भूमिरिव कायतीति। कै+कः। स्त्रियां टाप्। यद्वा। भूमिरेव स्वार्थे कन्। टाप्।) रचना। वेशान्तरपरिग्रहः। इति मेदिनी ॥
पाञ्चालि नाट्येऽधिज्ञतास्तत्रैशास्तु भूमिकाः।
इति हेमचन्द्रः ॥

भूमिः। भूमिरेव भूमिका स्वार्थे कप्रत्ययेन निष्पन्ना। इति व्याकरणम् ॥ वेदान्तमते चित्तस्यावस्थाविशेषः। यथा। क्षिप्तं मूढं विक्षिप्तं एकाग्रं निरुद्धं इति पञ्चभूमयः। आसुरसम्बन्धोकशास्त्रादेहवासनासु वर्त्तमानं चित्तं क्षिप्तभूमिका। १। निद्रातन्द्रादियुक्तं चित्तं मूढभूमिका। २। कदाचिद्ध्यानयुक्तं चित्तं विक्षिप्तादिशिष्टतया विक्षिप्तभूमिका। ३। तत्र क्षिप्तमूढयोः समाधिलक्षणं नास्ति विक्षिप्ते तु समाधिलक्षणं तदितरत् भूमिद्वयं समाधिः। एकाग्रे मनसि सम्भूतमर्थं प्रद्योतयति क्षिणोति च क्लेशान् कर्म्मबन्धनानि शथयति निरोधमभिमुखीकरोतीति सः प्रज्ञानो योग एकाग्रभूमिका। ४। सर्व्ववृत्तिनिरोधरूपा संप्रज्ञातसमाधिर्निरुद्धभूमिका। ५। इति वेदान्तसंज्ञानिरूपणग्रन्थः ॥

भूमिखर्ज्जूरिका, स्त्री, (भूमिजाता खर्ज्जूरिका।) क्षुद्रखर्ज्जूरी। तत्पर्य्यायः। खादी २ दुरारोहा ३ मृदुच्छदा ४। अस्या भेदाः गुणाश्च।
"भूमिखर्ज्जूरिका खादी दुरारोहा मृदुच्छदा।
अथ स्वल्पफला काककर्कटी खाडुमस्तका।
पिण्डखर्ज्जूरिका लम्बा सा देशे पश्चिमे भवेत्।
खर्ज्जूरी गोस्तनाकारा पराद्वीपादिहागता।
जायन्ते पश्चिमे देशे सा च्छोहोरेति कीर्त्तिता॥
खर्ज्जूरीत्रितयं शीतं मधुरं रसपाकयोः।
स्निग्धं रुचिकरं हृद्यं क्षतक्षयहरं गुरु।
तर्पणं रक्तपित्तघ्नं पुष्टिवृष्यमिशुक्रदम्।
कोष्ठमारुतशूलघ्नं वाह्यवातकफापहम्।
ज्वराभिघातक्षुत्तृष्णाकाश्वासनिवारणम्।
मदमूर्च्छामरुत्पित्तमद्योद्भूतगदान्तकृत्।
महतीभ्यां गुणैरल्पा खल्पखर्ज्जूरिका स्मृता।
खर्ज्जूरीतरुतोयन्तु मदपित्तकरं भवेत्।
वातश्लेष्महरं रुच्यं दीपनं बलशुक्रकृत्॥"
इति भावप्रकाशः ॥

भूमिखर्ज्जूरी, स्त्री, (भूमिजाता खर्ज्जूरी।) भूमिखर्ज्जूरिका। इति राजनिर्घण्टः। अस्या गुणपर्य्यायाः भूखर्ज्जूरीशब्दे द्रष्टव्याः ॥

भूमिचम्पकः, पुं, (भूमिजातश्चम्पकः।) पुष्पवृक्षविशेषः। भूँइचाँपा इति भाषा। तत्पर्य्यायः। ताम्रपुष्पः २ सन्निबन्धः ३ दृढगः ४। इति शब्दचन्द्रिका ॥ अस्य मूलं ब्रणपाककारकम् ॥

भूमिजं, क्ली, (भूमेर्जायते इति। जन्+डः।) गौरसुवर्णम्। इति राजनिर्घण्टः ॥

भूमिजः, पुं, (भूमेः पृथिव्या जायते इति। जन्+डः।) मङ्गलग्रहः। नरकराजः। इति मेदिनी। जे, २७ ॥ भूमिकदम्बः। मनुष्यः। इति राजनिर्घण्टः ॥ (भूमिजाते, त्रि। यथा, विष्णुधर्म्मोत्तरे।
"चरस्थिरभवं भौमं भूकम्पमपि भूमिजम् ॥")

भूमिजगुग्गुलुः, पुं, (भूमिजो गुग्गुलुः।) आशापुरगुग्गुलुः। तत्पर्य्यायः। दैत्यमेदजः २ दुर्गाङ्कः ३ आशापुरसम्भवः ४ मञ्जारः ५ मेदजः ६ महिषासुरसम्भवः ७। अस्य गुणाः। तिक्तत्वम्। कटुत्वम्। कफवातनाशित्वम्। उमाप्रियत्वम्। भूतघ्नत्वम्। मेध्यत्वम्। सौरभ्यदत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः ॥

भूमिजम्बुः, स्त्री, (भूमिजाता जम्बुः।) क्षुद्रजम्बुः। तत्पर्य्यायः नादेयिका २ नादेयी ३ भूजम्बुः ४ भूमिजम्बुका ५। इति शब्दरत्नावली ॥ काकजम्बुः ६ शीतपल्लवा ७। इति रत्नमाला ॥ नादेयिका च नादेयी भूजम्बुर्भूमिजम्बुका। भूमिजम्बुलतायां स्यात् केचित्तु भूमिचम्पके ॥ इति शब्दरत्नावली ॥

भूमिजम्बूः, स्त्री, (भूमिजाता जम्बूरिति मध्यपदलोपी समासः।) भूजम्बुः। क्षुद्रजम्बुः। तत्पर्य्यायः। दृढफला २ भृङ्गवल्लभा ३ दृढा ४ भूजम्बुः ५ भ्रमरेष्टा ६ पिकभक्षा ७ काष्ठजम्बूः ८। अस्या गुणाः। कषायत्वम्। मधुरत्वम्। श्लेष्मपित्तनाशित्वम्। रुच्यत्वम्। संग्राहित्वम्। ऋतुकण्ठदोषनाशित्वम्। वीर्य्यपुष्टिदत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः ॥

भूमिजम्बूका, स्त्री, (भूमिजम्बू+स्वार्थे कन्। टाप्।) भूमिजम्बुः। इत्यमरः। २। ४। ३८ ॥

भूमिजा, स्त्री, (भूमेर्जायते इति। जन्+डः। टाप्) सीता। इति त्रिकाण्डशेषः मेदिनी च। जे, २७ ॥

भूमिजीवी, [न्] पुं. (भूम्या तत्कर्षणादिना जीवतीति। जीव्+णिनिः।) वैश्यः। इति शब्दरत्नावली ॥

भूमिदेवः, पुं, (भूमौ देव इव भूम्या देवो वा।) ब्राह्मणः। इति हलायुधः ॥ (यथा, किरातार्ज्जुनीये। १। ६।
"अद्य क्रियाः कामदुघाः क्रतूनां
सत्राशिषः सम्प्रति भूमिदेवाः।
आसंहतेरस्मि जगत्सु जात
स्वयागते यद्बहुमानपात्रम् ॥")

भूमिपः, पुं, (भूमिं पाति रक्षतीति। पा+"आतोऽनुपसर्गे कः।" ३। २। ३। इति कः।) राजा। इति जटाधरः ॥ (यथा, महाभारते। १। १००। ८।
"वीतशोकभयाबाधाः सुखसुप्तविबोधनाः।
पतिं भारतगोप्तारं समपद्यन्त भूमिपाः ॥")

भूमिपत्रः, पुं, (भूमिः पत्र इव यस्य।) वाताश्वः। इति हारावली ॥

भूमिपिशाचः, पुं, (भूमौ पिशाच इव तद्वदाकृतिमत्त्वात्।) तालवृक्षः। इति हारावली ॥ (विषयोऽस्य तालवृक्षशब्दे ज्ञेयः ॥)

भूमिमण्डः, पुं, (भूमिं मण्डयति भूषयतीति। मडि+अण्।) अष्टपादिका। इति रत्नमाला ॥ मदनलालीति हापरमाली इति च भाषा ॥

भूमिमण्डपभूषणा, स्त्री, (भूमिमण्डपं भूषयतीति। भूष+ल्युः+टाप्।) माधवीलता। इति राजनिर्घण्टः ॥

भूमिरञ्जकः, पुं, (रञ्जतीति। रञ्ज+ण्वुल्। भूमेः रञ्जकः। गमनकाले भूमेरुपरि पादाप्रदानात् तथात्वम्।) वाताश्वः। इति भूरिप्रयोगः ॥

भूमिलाभः, पुं, (भूमेर्लाभोऽत्र।) ग्रन्थुः। इति भूरिप्रयोगः ॥ (भूमेर्लाभः।) भूमिप्राप्तिश्च ॥

भूमिलेपनं, क्ली, (भूमिर्लिप्यतेऽनेनेति। लिप्+ल्युट्।) गोमयम्। इति हेमचन्द्रः। ४। ३३८ ॥ (भूमेर्लेपनम्) भूमेर्लेपश्च ॥

भूमिवर्द्धनः, पुं, क्ली, (भूमिर्वर्द्धतेऽनेनेति। वृध्+णिच्+ल्युट्। स्वीयपार्थिवांशप्रदानेन भूमेर्वर्द्धनादस्य तथात्वम्।) शवः। इति हेमचन्द्रः ॥

भूमिसम्भवा, स्त्री, (भूमेः सम्भव उत्पत्तिर्यस्याः।) सीता। इति जटाधरः ॥

भूमिसृक्, [ग्] पुं, (भूमिं सृजतीति। सृज्+"सृजेरौणादिके क्विन्।" ३।२।५८। इति क्विन्।) मानुषः। वैश्यः। इति मेदिनी। शे, ३८ ॥ चौरविशेषः। अन्धः। खड्गः। इति शब्दरत्नावली ॥

भूमी, स्त्री, (भूमिः। ऋदिकारादक्तिनः।" इति पक्षे ङीष्।) भूमिः। इति भरतद्विरूपकोषः ॥

भूमीन्द्रः, पुं, (भूम्यामिन्द्र इव। भूमेः इन्द्र ईश्वरो वा।) राजा। इति शब्दरत्नावली ॥

भूमीरुहः, पुं, (भूम्यां रोहतीति। रुह+कः।) वृक्षः। यथा,—
"दीर्घास्तापयुता यथा विरहिणीश्वासास्तथा वासरा
यामिन्यश्चपला यथा कुलवधूदृष्टिः सरोषा प्रिये !।
छाया वाञ्छतमा नवोढ़वनितावाञ्छेव भूमीरुहा
निष्यन्दाः सुचिराद्यथा मिलितयोर्यूनोर्मिथो दृष्टयः ॥"
इत्युद्भटः श्लोकः ॥

भूमीरुहः, पुं, (भूमेः रुहते उत्पद्यते इति रुह+अच्। वृक्षविशेषः। भूरुह इति